

Matej Šekli

*Zemljepisna in osebna lastna imena
v kraju Livek in njegovi okolici*

Založba ZRC SAZU, Ljubljana: 2008., 226 str.

Među monografijama iz serije publikacija *Linguistica et philologica* Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša onomastičarima je zanimljivo djelo Mateja Šeklija, temeljeno na autorovoj doktorskoj disertaciji, prilagođenoj i dopunjenoj ovom prigodom. Kako u predgovoru naglašava i sâm autor, u ovoj se knjizi gradi prikupljenoj terenskim istraživanjem provedenim između 1996. i 2006. godine pristupa znanstveno, a istovremeno osvještava o nužnosti očuvanja baštine.

Pristup riznici jezičnoga blaga autor omogućuje svim zainteresiranima kroz **Uvod** (11–36). Oblikovan kao metodološki vodič, i stručnomu i nestručnomu čitatelju omogućit će praćenje izloženoga gradiva. Na ponuđeni teorijski (terminološki) temelj, u kojem se definiraju i klasificiraju imena, nadograđena je analiza građe prikupljene u konkretnom području nazvanom Livek (na zapadnoj slovenskoj granici). To područje autor u drugom dijelu uvoda lokalizira i uokviruje iz perspektive geografije i jezikoslovlja, a svjestan prožetosti tih dvaju kriterija te nejedinstvenosti unutar nadiškoga dijalekta kojemu to područje pripada, ne zanemaruje ni sociolingvističku komponentu. U nastavku slijedi mnogobrojnim primjerima potkrijepljen fonološki opis govora Jevščeka, a tablični prikazi reflektasa glasova omogućuju usporedbu toga govora s okolnima. Prijedložne sveze, česte u primjerima toponima, analizirane su u sljedećem dijelu uvoda.

Građa je u središnjem dijelu knjige podijeljena u sedam poglavlja, koja bi se, kako sugerira autor već u naslovu, mogla svrstati i u dvije veće cjeline, koje obuhvaćaju zemljopisna imena i antroponime. Imajući takvu podjelu na umu, jasna je i autorova metodologija predstavljanja prikupljenih primjera u standardnoj te u dijalektnoj inačici, zapisanoj novom slovenskom nacionalnom fonetskom transkripcijom. Zemljopisna imena standardizirana su etimološko-povijesnom¹ i gla-

¹ Etimološko-povijesna metoda standardizacije u slovenskom jeziku s jedne strane uzima u obzir praslavensko podrijetlo imena (etimološko načelo), a s druge prikazuje promjenu lika imena od praslavenskoga do trenutka kodifikacije standardnoga slovenskog jezika (fonološko-pravopisne u 16. st., a gramatičke u drugoj polovici 19. st.). Dakle, ona obuhvaća standardizaciju na svim jezičnim razinama: fonološkoj (psl. *ě > dij. *i:e* *Brī:ezje* → stand. *Brézje*), morfološkoj (zamjena dijalektnih nastavaka standardnima: dij. L jd. m. r. *-e* *Pər ká:mne* → stand. *-u* *Pri kamnu*), rječotvornoj (psl. **-bn-ica* > dij. *-enca* *Krí:ženca* → stand. *-nica* *Križnica*) te sintaktičkoj (dij. *te mà:l lá:šč* → stand. *Mali lažič*).

sovno-pravopisnom² metodom, a antroponimi, budući da im je izvor jasan, samo glasovno-pravopisno.

Prvo je poglavlje, naslovljeno **Ledinska imena** (37–138), najopsežnije i najdetaljnije. U njegovu uvodu definiraju se i klasificiraju zemljišna imena prema metodologiji iz recentne slovenske onomastičke literature. Prvo je potpoglavlje, *Strukturni tipi ledinskih imen*, posvećeno strukturnoj analizi građe. Budući da strukturni tip ovisi o motivu imenovanja, autor slijedi Šramekovu metodologiju podjele značenjskih kategorija na četiri skupine koje odgovaraju na sljedeća pitanja: *tko?/što?* (imenovani predmet); *kakav?/koji?* (svojstva imenovanoga predmeta); *čiji?* (posvojnost imenovanoga predmeta); *gdje?/kamo?* (lokalizacija imenovanoga predmeta). Analizom autor zaključuje da su najčešća imena sa strukturnim tipom prijedložne sveze (npr. *Nad potjo, Pri koritu, Za potokom* itd.), a po brojnosti slijede jednorječne imeničke i pridjevske strukture (npr. *Lom, Rupa, Stari-na* itd.) te višerječne imeničke i pridjevske strukture (npr. *Črni potok, Dolenji roh-at, Prvi part* itd.). Uz konverziju u građi su zapaženi i sljedeći obrasci: sufiksacija (*Treščenica, Balohovka, Zelenjak, Goloba* itd.), slaganje (*Ostokras*), gramatičko izvođenje (promjena roda (*reka* → *Reko; kras krasu* → *Kras Krasi*), broja (**brdo* → *Brda, *plečce* → *Plečca*) ili obiju kategorija (*Lešča, Pologa*) te prijelaz jednoga oblika u drugi (npr. A jd. s. r. pridjeva *na dolge* → N mn. ž. r. pridjeva *Dolge*). Značenjsko-motivacijska klasifikacija, kojoj je posvećeno drugo potpoglavlje, naslovljeno *Pomenska motivacija ledinskih imen*, temelji se na značenjskoj klasifikaciji toponomastičkih apelativa (u slovenskoj onomastici rabi se termin *topoleksem*), odnosno prema imenovanom zemljopisnom objektu. Građa je ondje podijeljena u osam razreda (1. Zemljišće, 2. Vodovje, 3. Atmosferski pojavi, 4. Rastlinstvo, 5. Živalstvo, 6. Človek, 7. Lastna imena, 8. Etimološko nejasna imena), a neki od njih detaljnije se razrađuju.

Korpus od oko 450 zemljišnih imena prikupljenih na terenu, dopunjen je eksperpiranim primjerima s austrougarskih zemljovida, a zatim je, u trećem potpoglavlju, *Abecedni seznam ledinskih imen*, obrađen u rječniku toponimâ. U njemu je natuknica organizirana u dva dijela. Prvi dio natuknice čine standardizirani lik toponima uz morfološke odrednice te izvorni dijalektni lik (zapisan fonetskom transkripcijom) uza svoje morfološke odrednice. Slijede zabilježene prijedložne sveze (ako postoje) i podatci o ojkonomu uz koji je toponim geografski povezan. Također, istaknuti su podatci o izvorima u kojima je građa potvrđena te opis objekta (referenta). Drugi dio natuknice sastoji se od podataka o prvotnom značenju obrađenoga zemljišnog imena, tj. analizira se apelativ od kojega je ime nastalo, a zatim slijedi etimološka obrada te, po potrebi, poveznica koja upućuje na srodne toponomastičke apelative.

² Glasovno-pravopisna metoda podrazumijeva prilagodbu dijalektnoga izgovora standardnomu, odnosno dijalektnoga zapisa grafijskomu sustavu standardnoga slovenskog jezika (npr. *Ó:šēlk* → *Ošeljč; Ma'teučč* → *Matevšč*).

U četvrtom dijelu poglavlja predstavljen je abecedni popis toponomastičkih apelativa zemljišnih imena u istraženom području kojima su dodana zemljopisna imena nastala od njih.

Naslov je drugoga poglavlja **Hišna imena** (139–154). Odnosi se na korpus imena kojima se diferenciraju kuće u naselju ili dijelu naselja. Strukturna analiza omogućuje izvođenje zaključka da su ta imena nastala konverzijom (onimizacijom) sveze posvojnoga pridjeva i imenice (npr. *Jakopova hiša*), odnosno prijedložno-imeničke sveze (npr. *pri Jakopu*). Budući da se *hišna imena* sa strukturnim tipom prijedložno-imeničke sveze javljaju u više inačica (uz prijedlog *pri*, mogući su i *k* (odgovara na pitanje *Kamo?*) te *od* (odgovara na pitanje *Otkud?*)), autor ih naziva prototoponimima. Semantičko-motivacijskom analizom utvrđeno je da sva navedena imena odgovaraju na pitanje *Čiji?*, odnosno na pitanje *Gdje?*, te tako označuju pripadnost imenovanoga predmeta, odnosno lokalizaciju imenovanoga predmeta.

U nastavku su, posebno za svako selo ili zaselak (npr. Golobi, Livek, Šturmi, Mateliči, Faletiči, Plohi, Perati, Avsa, Piki, Jevšček), *hišna imena* predstavljena abecednim redom u tabličnim prikazima u njihovoj standardiziranoj i dijalektnoj inačici. U spomenutim su tablicama, uz *hišno ime*, navedeni muški te od njih izvedeni ženski i množinski oblici (koji se odnose na kućevlasnika/-icu), odnosno, posvojni pridjev. Za neke su primjere navedene bilješke o starijim i mlađim oblicima, odnosno o današnjem stanju navedenih *hišnih imena*.

Krajevna, gorska in vodna imena (155–167), odnosno ojkonimi, oronimi i hidronimi analizirani su u trećem poglavlju. Dosljednom metodologijom u uvodu autor definira navedene kategorije te upućuje na poteškoće pri klasificiranju objekta ako ono ovisi i o veličini referenta. U nastavku su, kao potpoglavljia, predstavljeni abecedni popisi ojkonima, oronima i hidronima u skladu s metodologijom već primijenjenom u poglavlju o zemljišnim imenima – dakle, uz kanonski standardizirani lik i dijalektni lik i njihove morfološke karakteristike dolaze podatci o izvorima u kojima je građa potvrđena te etimološka analiza i poveznice.

Autor zaključuje da su ta imena manje brojna od zemljišnih imena. Dok ih s njima povezuje vjerojatna slična prvotna značenjska motivacija, usporedba pokazuje i neke razlike. Izdvajamo različitu zastupljenost strukturnih tipova (npr. izostanak prijedložnih sveza u ojkonimima, oronimima i hidronimima) i veći udio supstratnih (npr. *Kobarid*, *Soča*) i adstratnih (npr. *Matajur*, *Nadiža*) imena, s obzirom na to da su zemljišna imena većinom nastala od apelativâ.

Druga veća cjelina knjige, posvećena bionimiji, odnosno većinom antroponimiji, otvara se četvrtim poglavljem, nazvanim **Vzdevki** (169–186). U uvodu se komentira funkcioniranje nadimaka u imenskim formulama u govoru djece i odra-

slih. Autor tumači strukturne tipove nadimaka i njihovu međusobnu povezanost odraženu u tvorbi. Najčešće se iz nadimka kućevlasnika izvodi nadimak kućevlasnice, obiteljski nadimak i posvojni pridjev (*Šoštar* → *Šoštarica*, *Šoštarji*, *Šoštarjov*), a rjeđe je polazni oblik kućevlasničin nadimak (*Marjanca* → *Mrjančin* → *Mrjančini*), obiteljski nadimak (*Franci* → *Francov*, *Francova*, *Francovi*) ili pridjev (*Košpen* → *Košpen*, *Košpna*, *Košpni*).

Semantičko-motivacijska analiza otkriva sličnost s prezimenima. Dakle, mogu se podijeliti u nekoliko skupina prema sljedećim motivima: 1. različitim varijantama osobnoga imena (*Šiman*, *Belent*, *Tonc*), 2. etniku ili etnonimu (*Turk*, *Drečan*, *Jevšken*), 3. nazivu zanimanja ili djelatnosti (*Kovač*, *Opaldar*, *Žlajfar*), 4. nadimku u užem smislu, tj. tjelesnim i psihičkim karakteristikama nositeljâ (*Zet*, *Drjač*), 5. svojstvu nositeljeve kuće u naselju (*Žabnik*, *Lopac*) te 6. nejasnim motivima.

Rječnički dio toga poglavlja sastoji se od abecednoga popisa 110 nadimaka, njihovih standardiziranih i dijalektnih likova dopunjenih gramatičkim odrednicama, napomenama o naselju u kojem su potvrđeni te etimološkom analizom.

Bilješkama o povijesnom prethođenju prezimenima, kao i o ženskim i kolektivnim oblicima nadimaka obrađenima u poglavlju o *hišnim imenima*, autor upućuje na povezanost i prožetost poglavlja.

Slijedi peto poglavlje, naslovljeno **Priimki** (187–190). Nakon uvida u funkcioniranje prezimenâ na području obuhvaćenom istraživanjem te osvrta na njihovu povijest, autor nudi abecedni popis dvadesetak zabilježenih prezimena obrađenih metodologijom već ustaljenom u djelu. Najdetalnija je, dakako, etimološka analiza.

Ta je imenska kategorija malobrojnija od nadimaka, ali s njima je povezuje usporediva motivacija. Autor ističe nekoliko prezimena (motiviranih nazivima životinja ili bilja), za koje se ne može sa sigurnošću utvrditi jesu li nastali od starijih nadimaka ili od pretkršćanskih osobnih imena. Na tu napomenu u zaključku poglavlja nadovezuje i objašnjenje o ulozi prezimena (a možda i nadimaka) u tvorbi ojkonomâ (s obzirom na to da su transonimizacijom i promjenom broja mnogi zaseoci dobili ime, npr. *Golob*, *Faletič*, *Šturm* → *Golobi*, *Faletiči*, *Šturmi*).

Rojstna imena (191–200) proučena su u šestom poglavlju. Na dijakronijski pregled imena, u kojem se tumači i njihovo podrijetlo (od pretkršćanskih slavenskih (npr. *Črnigoj*, *Stojan*, *Žitislav* itd.) do kršćanskih kojima su potisnuta u 14. i 15. stoljeću (npr. *Jakob*, *Janez*, *Martin* itd.)) nastavlja se strukturna analiza korpusa. Tako je šezdesetak osobnih imena podijeljeno u tri skupine: 1. nepokraćene oblike svetačkih imena (npr. *Ana*, *Blaž*, *Gašper*, *Ivan*, *Lovrenc*, *Mihel* itd.), 2. pokraćene oblike svetačkih imena (npr. *Belent*, *Lojz*, *Miha*, *Nac*, *Žefa* itd.) i 3. izvedene oblike svetačkih imena (npr. *Tonc*, *Jošč*, *Lojsk*, *Jurca*, *Jakopin* itd.).

Nakon strukturne analize slijedi rječnička obrada korpusa. Abecednim redom navedene su standardizirane i dijalektne potvrde 33 svetačkih imena, priložene su njihove gramatičke odrednice, napomene o tipu imena te o naselju u kojem je zabilježeno. U prvi plan stavljena je etimološka obrada navedenih imena. Poslije zaključnoga osvrta predstavljena je radi preglednosti tablica s izborom imena, njihovim ishodišnim oblicima, nepokraćenom inačicom, pokraćenom inačicom te izvedenom inačicom.

Posljednje poglavlje, naslovljeno **Živalska imena** (201–204), odstupa od većinske antroponimne građe te cjeline. Autor ga je posvetio analizi dvadesetak imena domaćih životinja. Dok u imenima pasa i mačaka primjećuje i noviji utjecaj, u imenima konja i krava prati odraze tradicije. U rječniku su uz standardizirane i dijalektne inačice imena krava i konja prikazane i motivacije s etimologijom, a takav prikaz vodi nas zaključku da su ta imena primarno motivirana bojom kože, a rjeđe i zadaćom životinje.

Prije Imenskoga kazala (207–214), opsežnoga popisa relevantne literature, izvora i registra informanata, te sažetka na ruskom i engleskom jeziku, nalazi se **Zaključak** (205–206). U njemu, osvrćući se na obrađenu građu i podsjećajući na važnost onomastičkih istraživanja zbog promjena u načinu života i ugroženosti onimâ pred zaboravom, autor uokviruje svoje djelo.

Prožimajući onomastiku u prvom planu s dijalektologijom, lingvističkom geografijom, sociolingvistikom, poviješću jezika, etimologijom, etnologijom i leksikografijom, autor je oblikovao multidisciplinarno djelo, vrijedan prinos jezikoslovlju općenito, kao i očuvanju i razumijevanju baštine i kulture. Argumentirano, pregledno i sustavno (čemu doprinose metodologija i grafičko oblikovanje) te upotpunjeno priloženim zemljovidom u mjerilu 1 : 10 000 na kojem su ucrtani toponimi, djelo će biti korisno i hrvatskim onomastičarima kao model ili poticaj pri istraživanju.

Joža Horvat